

A Baltaköz romantikus hangulatosságával állandó témája a piktoroknak, fotografusoknak s mint a Nemzeti Ujság egyik, mult vasárnapi cikke bizonyítja, a novellairól fantáziáját is izgatja. Am a novella szépségével szemben kell állítanunk a történelmi valóságot, amely azonban jelen esetben éppen nem érdektelen. Sőt megemlíthetjük, hogy Budapest magánházaik közt talán az egyetlen az a ház, mely alatt a Balta-köz vonul, amelynek részletes, hiteles történetét ismerjük s ebből a szempontból is érdeklődést kelthetnek az alább közölt adatok.

A ház, amelyről szó lesz, az Uri-utca 19. számú háza. Tényleg fűződött hozzá olyan hagyomány, mely szerint valamikor Gara nádoré lett volna. Rupp Jakab meg a későbbi időkre vonatkoztatva azt állítja, hogy Pilismegye székháza volt. Valójában egyik állítás sem fűdi a valóságot. Gara nádor háza az Uri-utca 3. számú, a Tárnok-utca-ra is átnyúló ház helyén állott, Pilismegyének meg külön székháza nem volt.

Ösmerünk viszont egy, az Orsz. Levéltárban őrzött, 1423-ból származó ingatlan adásvételi csereszerződést, melyben először történik a házról említés. A szerződést Hermann cillei gróf kötötte András nagyváradi püspökkel, aki hivatalból a Premontrei rend kormányzója is volt. A Rendnek az akkor kisebb városháza és a most tárgyalt ház között volt tornyos rendháza udvarral, térséggel. Hermann gróf háza a mai Tárnok-utca 22. számú ház helyén volt s az említett két ingatlan közt csináltak valamilyen telekesere rendezést s erre vonatkozik az idézett szerződés. Az okirat pontosan leírja a szomszédos házakat és Hermann gróf házának nyugati szomszédja, a mai Uri-utca 19. számú ház tulajdonosa gyanánt Ozorai Pipo comes, temesi ispánt jelöli meg. Ozorai Pipo eredetileg olasz volt, családi neve Filippo Scolari del Buondelmonte s 1370 táján jött Magyarországra. Lehet, hogy az ő olasz voltával függ össze az Uri-utca-nak akkori Olasz-utca elnevezése.

Az e korbéli, környékbéli utca nevek közt érdemes megemlíteni a Mindszent-utca-t (a mai Tárnok-utca), ennek középső része volt a Közép-utca (Media platea), a Nagyszombat-teret, vagy egyszerűen Nagyszombatot (Disztér).

Ezekben az időkben tehát a Balta-köz még nem szerepel s a novellában leírt, ott lefolyt viaskodás a fantázia birodalmában történhetett. A Balta-köz, mint utca, először az 1696-iki, németnyelvű telekkönyv említi Szük-utca (Engengasse vicus strictus) néven. Az Uri-utca már akkor ezen a néven szerepel (Herren-gasse.) A telekkönyvi fölvételeket Venerio Ceresola császári mérnök, a Vár hírneves restaurátorja végezte, aki 1700-ban Buda város bírása lett és építette a városházat.

Török mecset? Hadi birtok?

A ház történetét ösmeretve röviden meg lehet említeni, hogy a török időköt illetőleg csak azt tudjuk, hogy akkoriban bizonyos török tulajdon volt, mert a visszafoglalás után mint hadi birtok kezeltetett. Valószínű, hogy szerzetesi ház lehetett a szomszédos városházzal kapcsolatban, melyben mecset volt.

1385 — All. Karpinszky-vomoda, Via-utca 6.

			
<h1>A BUDAVÁRI BALTA-KÖZ</h1>			
Budapestre vonatkozó újságcikkek		Osztályozás	
Forrás: <i>Budapesti Nemzeti Ujság</i>		Tárgy: <i>728.3</i>	
Hely: <i>Budapest</i>		Hely: <i>Buda-Var</i>	
(Hely)		Idő: <i>1937</i>	
(Idő)		Személy:	
(Köt. v. fiz.)		Helyszám:	
(Oldal)		Hely:	

Mint hadi birtok, a török kiverése után a Baukomission ajánlatára a császár által Franz Henrich Rensing báró hadi komisszáriusnak osztatott ki. Ez a Rensing igen sötét jellemű alak volt, később börtönbe is került. Szerfölött zsarolta a szomszédos, pestmegyei községeket, úgy hogy a lakosság végül is panaszt tett ellene. Maga Rensing is kénytelen volt elismerni a panasz jogosságát és egy 11.000 forintos kötelezvényt adott át a megyének a panaszosok kártalanítása céljából. Persze a kötelezvényt nem váltotta be és a vármegye „nehogy a ket, de egyuttal igényt jelentett be a

nyomorult lakosság jajkiáltása az Isten haragját vivja ki“, kifizette a kárösszegebudai kamaránál Rensing báró budavári házára. Az igény érvényesítése 1708-ig huzódott, de addig is birtokolta a vármegye a házat s Jung medicus comitatensisnek utalta ki természetbeni, megyei orvosi lakásul.

A vármegye tulajdonába kerülván a ház, igen sok följegyzés van róla a megyei iratok között a levéltárban. Így pl. 1717-ben és 1740-ben tiltakozik a megye az ellen, hogy a város a házra adót veszen. 1718-ban elhatározzák, hogy a ház „reedificandra“. Sajnos, 1723 augusztus 2-án a puskaporos torony fölrobbanása folytán keletkezett óriási tüzvészben a ház is teljesen leég. A szükségessé vált újjáépítés 1728-ig tartott, a följegyzések szerint „felette szépen“ volt végrehajtandó. Az építkezés fölülvizsgálatát 1733-ban főispáni bizottság végzi Grassalkovich herceg vezetése alatt.

1731-ben a pesti megyeház építésének idejére a levéltárt hozzák ide át.

1780-ban a megye a házat bérbeadja Erdélyi József apáplébánosnak, de kizsakonként átengedni tartozik. 1799-ben köti, hogy a mennyiben a megye ott összejöveleteket, gyűléseket akarna tartani, Erdélyi a házat erre a célra időszakonként átengedni tartozik. 1799-ben Zerdahelyi nemes ur a bérlő, a földszintet Setét Farkas szolgabíró és Gyuresánya István lakják. 1804-ben a báró Podmaniczky család veszi bérbe.

Eötvös József szülőháza

De már 1799-ben táblát akasztat ki a vármegye a házra, hogy az „a legtöbbet ígérőnek eladatik.“ Tényleg 1806-ban 18.000 forintért örökáron megveszi báró Eötvös Ignác kamarai igazgató, procancellárius. Az Eötvös bárói család kezén van a ház 1829-ig, 1813-ban itt született báró Eötvös József, a költő.

1830-ban a ház lenkei és zádorfalvi Lenkey Lajos tulajdonába kerül s van azóta egyenes ági leszármazói birtokában.

A Lenkevekkal kapcsolatban meg lehet emlékezni a tragikusságban is szép sorsu Lenkey Izabelláról, aki 21 éves korában mint menyasszony halt meg. Lendvay István egy irásából vett tudomást a család arról, hogy Lenkey Izabella sarköve a budai temetőben hever. A kő most idekerül a várbeli ház repkényes udvarára, ahol Lenkey Izabella született és meghalt 1856-ban, vőlegényétől elszakítva. Volt pedig vőlegénye egyik cousinje, Nemegyey Félix, akinek a szabadságharc után emigrálnia kellett Amerikába. Ott írta, a száműzetésben menyasszonya halálakor azt a disticho-

nos költői szépségű emlékverset, mely Lenkey Izabella sarkövére rá van vésve s mely elmondja az ifju lány bus történetét. Szól pedig a vers ekképen:

*Kettő volt, amiért lángoltál liszta
szívemben:
A szeretett haza és jó fia, hü jegyesed.
Vész sujtotta amazt, ez karddal férfi-
kezében
Vesztett harca után számkiüzetve
bolyong.
Ennyi csapás sok volt lelkednek az
elviselésre
S áldozatink közt most Tégedet is
siratunk.*

Ez volna a ház s vele a Balta-köz története. Kétségtelenül így is van benne érdekesség, még a „baltapárviadal“ nélkül is. A „Balta-köz“ elnevezés minden valószínűség szerint a tőzsomszedságában levő „Balta“ („Hakli“) koecsmáról ragadt reá.

Maga a ház hiteles történetének kimagasló mozzanatait föltüntető emléktábla most kerül elhelyezésre a ház falába s a „novellára“ való reflexión kívül, ez ad ezeknek a soroknak időszerűségét.

Ney Ákos